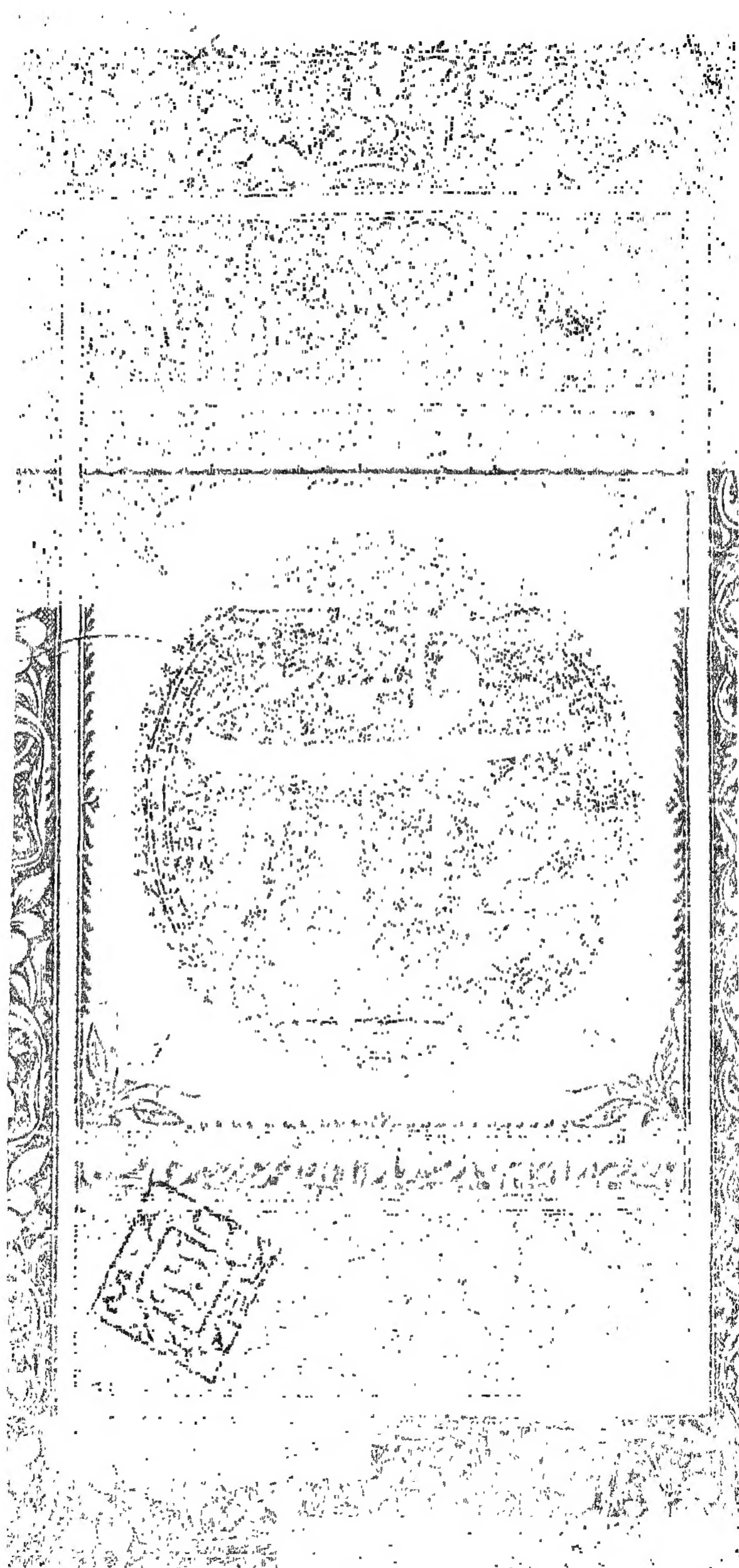

بسم الله الرحمن الرحیم

این رساله ایست مختصر بعنوان میزان فارسی در بیان حقیقت مصدر و مشتقات
آن موسوم به آمدنامه که مبتدیان را ازان گزیر نیست مشتمل بر مقدمه چهار باب و خاتمه مقدمه
در بیان حقیقت مصدر و مشتقات آن - بدانکه مصدر لفظی ست که در آخرش دن
یا تن باشد چون آمدن و گفتن و صیغهایکه ازان بر می آید جمله بر شش گونه است ماضی
و مستقبل و حال بر چه سوای اینها باشد ساخته شده است ازین سه - اما ماضی فعلی را
گویند که بزمانه گذشته تعلق دارد چون آمد و مستقبل فعلی را گویند که بزمانه آینده تعلق دارد
چون خواهد آمد و حال فعلی را گویند که بزمانه موجود تعلق دارد چون می آید و آنچه در زمانه موجود
و آینده مشترک باشد آنرا فعل مضارع گویند چون آید بدانکه هریکی ازین افعال شش صیغه
دارد واحد غائب و جمع غائب و واحد حاضر و جمع حاضر و واحد متکلم و جمع متکلم

اما ماضی بر شش قسم ست ماضی مطلق و ماضی قریب و ماضی بعید و ماضی استمراری
و ماضی مشکوک و ماضی تمنی

باب اوّل

دربیان طریق برآوردن صیغه ها از مصادر و گردان آنها و این باب مشتمل بر سیزده فصل ست **فصل اوّل** دربیان ماضی مطلق۔ اما ماضی مطلق آنرا گویند که صرف بر زمان گذشته دلالت کند و در معنیش قرب و بعد و همیشگی زمان هیچ فهمیده نشود و آن ساخته میشود از انداختن حرف آخر علامت مصدر که البته نون خواهد بود و به تبدیل ضمائر که از گردان صیغه معلوم میشود بیانش به تفصیل در خاتمه مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی۔ چون۔ از مصدر آمدن۔ آنا۔ آمد۔ آمدند۔ آمدی۔ آمدید۔ آمدم آمدیم **فصل دوم** دربیان ماضی قریب۔ ماضی قریب آنرا گویند که نزدیکی زمان گذشته از زمان حال فهمیده شود و آن از زیاده کردن لفظ است و اند و ای و اید و ام و ایم بعد صیغهٔ اسم مفعول که آینده مذکور خواهد شد حاصل میشود۔ چون۔ آمده است آیا ہے آمده اند۔ آمده ای۔ آمده اید۔ آمده ام۔ آمده ایم **فصل سوم** بیان ماضی بعید ماضی بعید آنرا گویند که زمان گذشته بعید از زمان مفهوم گردد و آن حاصل میشود از زیاده کردن لفظ بود و بودند و بودی و بودید و بودم و بودیم که ماضی مطلق ست از مصدر بودن بعد صیغهٔ اسم مفعول۔ چون۔ آمده بود۔ آیا تھا۔ آمده بودند۔ آمده بودی۔ آمده بودید آمده بودم۔ آمده بودیم **فصل چهارم** دربیان ماضی استمراری۔ ماضی استمراری

آنرا گویند که همیشگی زمان گذشته از معنیش فهمیده شود و آن به لفظ می بر ماضی مطلق حاصل میشود چون - می آمد - آتا تھا - می آمدند - می آمدی - می آمدید - می آمدم - می آمدیم **فصل پنجم** در بیان ماضی مشکوک ماضی مشکوک آنرا گویند که در معنی وقوع فعل و عدم وقوع آن بزمانه ماضی شک باشد و آن حاصل میشود باوردن صیغهای مضارع از مصدر بودن در آخر صیغهٔ اسم مفعول - چون - آمده باشد - آیا ہوگا وہ - آمده باشند - آمده باشی آمده باشید - آمده باشم - آمده باشیم **فصل ششم** در بیان ماضی تمنی - ماضی تمنی آنرا گویند که در صدور فعل و عدم آن امید و رجا و تمنی داشته باشد و آن حاصل میشود بالحاق یای مجهول در آخر که معنی استمراری نیز بخشد و آن از سه صیغه بیشتر استعمال نموده نمی شود - چون - آمدی - آتا وہ - آمدندی - آمدمے - وگاهی بزیادت لفظ می در اول آن والحاق یای مجهول در آخر می آید - چون - می آمدی آتا وہ - می آمدندی - می آمدمی **فصل هفتم** در بیان مستقبل مستقبل آن باشد که بزمانهٔ آینده تعلق دارد و آن از آوردن خواهد بر ماضی مطلق حاصل میشود - چون - خواهد آمد - آویگا - خواهند آمد - خواهی آمد - خواهید آمد - خواهم آمد - خواهیم آمد **فصل هشتم** در بیان مضارع - مضارع لفظی را گویند که در زمانهٔ آینده و موجود مشترک باشد و آن حاصل میشود از زیاده کردن لفظ ید یعنی دال ساکن و ند و ی و ید و م و یم ساکن که علامت مضارع ست صیغهٔ امر غائب هم چون صیغه مضارع ست - چون آید آوے - آیند - آئی - آئید - آیم - آئیم بدانکه وقتیکه بای زائده در اول مضارع در آرند

فقط معنی مستقبل یا معنی امر غائب از ان مفهوم میشود - چون - بیاید - آید - بیایند
بیائی - بیائید - بیایم - بیائیم فصل نهم در بیان حال حال آنرا گویند که نیز با وجود تعلق
دارد و آن از آوردن لفظ می بر اول صیغهٔ مضارع حاصل میشود - چون می آید - آیند
می آیند - می آئی - می آئید - می آیم - می آئیم فصل دهم در بیان امر حاضر بدانکه امر حاضر
از اسقاط علامت مصدر کردن یا تن باشد حاصل میشود چون یکی ازین حروف پنج
ز ر س ش ف م ن و ی در آخرش نباشد و اگر باشد بعضی ساقط شود و بعضی بحرف دیگر
مبدل گردد و بعضی بحال خود ماند چنانچه در باب چهارم خواهد آمد انشاءالله - چون - آی
آئید - پرور - پرورید - وگاهی بای زائده بر امر حاضر در آرند - چون بیا - بیائید
بپرور - بپرورید - و صیغهٔ امر به ای یا آوردن لفظ می در اول امر واحد حاصل میشود چون
می آی - آیاره - و می پرور - و می گوی فصل یازدهم در بیان نهی - بدانکه نهی آن باشد
که باز داشتن کسی را از کاری آن حاصل میشود از آوردن حرف میم در اول امر حاضر چون
میا - میائید - مپرور - مپرورید - بدانکه صیغهٔ حالیه از اکثر مصادر بزیادت الف
و نون در آخر صیغهٔ امر واحد بر وزن گویان و پویان چمیان می آید چون - دوان -
دوان تا هوا خیزان فصل دوازدهم در بیان اسم مفعول - چون خواهی که اسم مفعول
بنا کنی علامت اسم مفعول که های مختفی ست در آخر صیغهٔ واحد غائب ماضی مطلق در آر
و هم فعل نیز افتد تا اسم مفعول گردد - چون - داده - بیاموده - داد ها - پرورده - پرورید فصل
سیزدهم در بیان اسم فاعل - چون خواهی که اسم فاعل بنا کنی علامت اسم فاعل کردن

ساکن و دال و ہا ست در آخر امر حاضر در آر تا اسم فاعل گردد چون۔ آینده

آنیوالا۔ آیندگان۔ پرورنده۔ پرورندگان۔

باب دوم

در بیان گردان افعال منفی۔ انہمہ کہ گفتہ شد بیان مثبت بود۔ چون خواہی کہ منفی بنا کنی حرف نفی در اول افعال سوا صیغۂ امر و نہی در آر تا فعل منفی گردد گردان ماضی مطلق منفی۔ چون۔ نہ آمد نہیں آیا۔ نہ آمدند۔ نہ آمدی۔ نہ آمدید۔ نہ آمدم نہ آمدیم۔ گردان ماضی قریب منفی۔ نہ آمده است نہیں آیا ہے۔ نہ آمده اند۔ نہ آمده ای نہ آمده اید۔ نہ آمده ام۔ نہ آمده ایم۔ گردان ماضی بعید منفی۔ نہ آمده بود نہیں آیا تھا وہ۔ نہ آمده بودند۔ نہ آمده بودی۔ نہ آمده بودید۔ نہ آمده بودم۔ نہ آمده بودیم۔ گردان ماضی استمراری منفی۔ نمی آمد نہیں آتا تھا۔ نمی آمدند۔ نمی آمدی۔ نمی آمدید۔ نمی آمدم۔ نمی آمدیم۔ گردان مستقبل منفی۔ نخواہد آمد نہیں آویگا۔ نخواہند آمد۔ نخواہی آمد۔ نخواہید آمد۔ نخواہم آمد۔ نخواہیم آمد۔ گردان مضارع منفی۔ نہ آید۔ نہ آیند۔ نہ آئی۔ نہ آئید۔ نہ آیم۔ نہ آئیم۔ گردان حال منفی۔ نمی آید نہیں آتا ہی نمی آیند۔ نمی آئی۔ نمی آئید۔ نمی آیم۔ نمی آئیم

باب سوم

در بیان گردان اقسام فعل ماضی مجہول۔ انہمہ کہ گفتہ شد بیان فعل معروف بود چون خواہی کہ مجہول بنا کنی باید کہ از مصدر شدن مشتقاتش خواه ماضی خواه مستقبل خواه

مضارع خواہ حال یا امر یا نہی یا مثبت یا منفی باشد در آخر اسم مفعول فعل متعدی در آرند مجہول گردد - چنانکہ از گردان صیغۂ آن ظاہر ست - گردان ماضی مطلق مجہول

چون - دادہ شد - دیا ہوا یا دیا گیا - دادہ شدند - دادہ شدی - دادہ شدید - دادہ شدم

دادہ شدیم - گردان ماضی قریب مجہول - چون دادہ شدہ است دیا ہوا ہے یا دیا گیا ہے -

دادہ شدہ اند - دادہ شدہ ای - دادہ شدہ اید - دادہ شدہ ام - دادہ شدہ ایم گردان

ماضی بعید مجہول - چون - دادہ شدہ بود - دیا گیا تھا - دادہ شدہ بودند - دادہ شدہ

دادہ شدہ بودید - دادہ شدہ بودم - دادہ شدہ بودیم - گردان ماضی استمراری مجہول

چون دادہ می شد - دیا جاتا تھا - دادہ میشدند - دادہ میشدی

دادہ میشدید - دادہ میشدم - دادہ میشدیم - گردان مستقبل مجہول - چون دادہ خواہد شد

دیا جاویگا - دادہ خواہند شد - دادہ خواہی شد - دادہ خواہید شد - دادہ خواہم شد

دادہ خواہیم شد - گردان مضارع مجہول - چون - دادہ شود - دیا ہووے یا دیا جاوے

دادہ شوند - دادہ شوی - دادہ شوید - دادہ شوم - دادہ شویم - گردان حال مجہول

چون دادہ می شود دیا جاتا ہے - دادہ میشوند - دادہ

میشوی - دادہ میشوید - دادہ میشوم - دادہ میشویم - گردان امر حاضر مجہول -

چون - دادہ شود - دیا گیا ہو یا دیا جاوے - دادہ شوید - بردہ شود - بردہ شوید

باب چہارم

در بیان اقسام مصادر و اشتقاق و گردان صیغہای مصادر - بدانکہ اشتقاق

وگردان صیغه‌های این مصادر چون اشتقاق وگردان مصدر آمدن چنانکه معلوم شود
وگردان جمیع صیغه‌های مصدر بترتیب سابق بلحاظ دراز بودن کتاب فروگذاشته شد
باید که بقیاس صیغه‌های چهل‌گانه مذکور جمیع صیغه این مصادر را قیاس کنی و درینجا
چند صیغه مضارع وحال وامر ونهی که دران تبدیلات واقع شده و چند صیغه ماضی
ومستقبل که کثیر الوقوع در استعمال ست بطور اختصار چون گردان آمدنامه متعارف
شامل آن بترتیب داده بدانکه صیغه مضارع وحال وامر حاضر ونهی که باعتبار حروف
ماقبل علامت مصدر که الف وخا - ورا - وزا - وسین - وشین - وفا - ومیم
ونون - وواو - ویا - است تبدیل یافته آن یازده قسم ست قسم اول مصدریکه
ماقبل علامتش حرف الف باشد وآن بر دو نوع ست نوع اول آنکه بعد انداختن
علامت مصدر الف مذکور در صیغه مضارع وحال وامر حاضر ونهی ساقط
میشود چنانکه بدینجه گردان معلوم خواهد شد چون - افتادن - پڑنا یا گرنا - افتاد
افتاده است - افتاده بود - خواهد افتاد - افتد - می افتد - افت بیفت - ایستادن کھڑا ہونا
ایستاد - ایستاده است - ایستاده بود - خواهد ایستاد - ایستد - می ایستد - ایست - مایست - نهادن
رکھنا - نهاد - نهاده است - نهاده بود - خواهد نهاد - نهد - می نهد - نه - منه - فرستادن بھیجنا
فرستاد - فرستاده است - فرستاده بود - خواهد فرستاد - فرستد - می فرستد - فرست
مفرست - نوع دوم برخلاف قیاس الف مذکور که در صیغه مضارع وحال وامر ونهی بها
بدل شود - چون - دادن - دینا - داد - داده است - داده بود - خواهد داد - دهد - میدهد - ده

مدبہ۔ قسم دوم۔ مصدریکہ ماقبل علامتش حرف خا باشد و آن بر دو نوعست نوع اول
آنکہ خای مذکور در صیغۂ مضارع و حالیہ امر حاضر و نہی بزای معجمہ بدل شود۔ چون۔
افراختن۔ اونچا کرنا۔ افراخت۔ افراختہ است۔ افراختہ بود۔ خواہد افراخت۔ افرازد۔
مے افرازد۔ افراز۔ میفراز۔ انداختن۔ ڈالنا۔ انداخت۔ انداختہ بود۔ خواہد انداخت
اندازد۔ می اندازد۔ انداز۔ میندازد۔ پرداختن۔ مشغول ہونا۔ پرداخت۔ پرداختہ است
پرداختہ بود۔ خواہد پرداخت۔ پردازد۔ می پردازد۔ پرداز۔ مپرداز۔ باختن۔ کھیلنا
یا ہارنا۔ باخت۔ باختہ است۔ باختہ بود۔ خواہد باخت۔ بازد۔ می بازد۔ باز۔ مباز۔
دوختن۔ سینا۔ دوخت۔ دوختہ است۔ دوختہ بود۔ خواہد دوخت۔ دوزد۔ می دوزد
دوز۔ مدوز۔ اندوختن۔ بٹورنا۔ اندوخت۔ اندوختہ است۔ اندوختہ بود۔ خواہد اندوخت
اندوزد۔ می اندوزد۔ اندوز۔ میندوز۔ ساختن۔ کرنا۔ ساخت۔ ساختہ است
ساختہ بود۔ خواہد ساخت۔ سازد۔ میسازد۔ ساز۔ مساز۔ نواختن۔ بخشش کرنا
یا سرفراز کرنا۔ نواخت۔ نواختہ است۔ نواختہ بود۔ خواہد نواخت۔ نوازد۔ می نوازد
نواز۔ منواز۔ انگیختن۔ اٹھانا۔ انگیخت۔ انگیختہ است۔ انگیختہ بود۔ خواہد انگیخت
انگیزد۔ می انگیزد۔ انگیز۔ مینگیز۔ گریختن۔ بھاگنا۔ گریخت۔ گریختہ است۔ گریختہ بود
خواہد گریخت۔ گریزد۔ می گریزد۔ گریز۔ مگریز۔ پختن۔ پکنا۔ یا پکانا۔ پخت۔
پختہ است۔ پختہ بود۔ خواہد پخت۔ پزد۔ می پزد۔ پز۔ مپز۔ بیختن۔ چھاننا۔
بیخت۔ بیختہ است۔ بیختہ بود۔ خواہد بیخت۔ بیزد۔ می بیزد۔ بیز۔ مبیز۔ سوختن۔ جلنا۔ سوخت

سوختہ است۔ سوختہ بود۔ خواہد سوخت۔ سوزد۔ میسوزد۔ سوز۔ بسوز۔ آموختن
سیکھنا۔ آموخت۔ آموختہ است۔ آموختہ بود۔ خواہد آموخت۔ آموزد۔ می آموزد۔ یا سکھانا
آموز۔ میاموز۔ آمیختن۔ ملنا یا ملانا۔ آمیخت۔ آمیختہ است۔ آمیختہ بود۔ خواہد آمیخت۔ آمیزد
مے آمیزد۔ آمیز۔ میامیز۔ آویختن یا آہیختن لٹکنا یا لٹکانا۔ آویخت۔ آویختہ است۔ آویختہ
بود۔ خواہد آویخت۔ آویزد۔ می آویزد۔ آویز۔ میاویز۔ ریختن۔ بہنا یا بکھرنا۔ ریخت
ریختہ است۔ ریختہ بود۔ خواہد ریخت۔ ریزد۔ می ریزد۔ ریز۔ مریز۔ فروختن۔ روشن کرنا
یا بیچنا۔ فروخت۔ فروختہ است۔ فروختہ بود۔ خواہد فروخت۔ فروزد۔ می فروزد
فروز۔ مفروز۔ تاختن۔ دوڑنا۔ تاخت۔ تاختہ است۔ تاختہ بود۔ خواہد تاخت
تازد۔ می تازد۔ تاز۔ متاز۔ گداختن۔ گلنا۔ گداخت۔ گداختہ است۔ گداختہ بود
خواہد گداخت۔ گدازد۔ می گدازد۔ گداز۔ مگداز۔ نوع دوم برخلاف قیاس کہ خاے
مذکور در صیغہ مضارع و حال و امر و نہی بالام بدل شود۔ چون گسیختن۔ ٹوٹنا
گسیخت۔ گسیختہ است۔ گسیختہ بود۔ خواہد گسیخت۔ گسلد۔ میگسلد۔ گسل۔ مگسل۔ قسم سوم
مصدریکہ ماقبل علامتش حرف راے مہملہ باشد۔ آن بر دو نوع است نوع اول
آنکہ بعد اسقاط علامت مصدر در صیغہ مضارع و حال و امر و نہی بلا تبدیل حرف
مذکور حاصل شود۔ چون۔ افشاردن۔ جھاڑنا۔ افشارد۔ افشاردہ است۔ افشاردہ بود
خواہد افشارد۔ افشارد۔ می افشارد۔ افشار۔ میفشار۔ فسردن۔ ٹھٹھرنا یا پژمردہ ہونا
فسرد۔ فسردہ است۔ فسردہ بود۔ خواہد فسرد۔ فسرد۔ می فسرد۔ فسر۔ مفسر۔ گستردن۔ بچھانا۔

گسترد - گسترده است - گسترده بود - خواهد گسترد - گسترد - میگسترد - گستر - مگستر - ستردن -
مونڈنا - سترد - سترده است - سترده بود - خواهد سترد - سترد - می سترد - ستر
خوردن - کھانا - خورد - خورده است - خورده بود - خواهد خورد - خورد - میخورد - خور
مخور - بُردن - لیجانا - بُرد - برده است - برده بود - خواهد برد - برد - می برد - بر
مبر - پروردن - پالنا - پرورد - پرورده است - پرورده بود - خواهد پرورد -
پرورد - می پرورد - پرور - مپرور - نوع دوم برخلاف قیاس بعد اسقاط
علامت مصدر تبدیل حرف در صیغهای مذکور میشود - چون - کردن - کرنا
کرد - کرده است - کرده - بود - خواهد کرد - کند - می کند - کُن - مکن - مُردن
مرنا - مُرد - مُرده است - مرده بود - خواهد مرد - میرد - می میرد - میر - ممیر - قسم چهارم
مصدریکه ماقبل علامتش حرف زای معجمه باشد بعد حذف علامت مصدر در صیغهٔ مضارع
وحال وامر ونهی حرف نون زیاده کنند - امادرین قسم سوای این مصدر دیگر
یافته نشد - چون - زدن - مارنا - زد - زده است - زده بود - خواهد زد - زند - میزند
زن - مزن - قسم پنجم مصدریکه ماقبل علامتش حرف سین مهمله باشد آن بر شش نوع است
اول آنکه بعد اسقاط علامت مصدر سین مذکور در صیغهٔ مضارع وحال و امر و نهی ساقط
شود - چون - گریستن - رونا - گریست - گریسته است - گریسته بود - خواهد گریست - گرید - می گرید
گری - مگری - نگریستن - نگاه کرنا یا دیکھنا - نگریست - نگریسته است - نگریسته بود - خواهد نگریست - نگرد - می نگرد -
نگر - منگر - زیستن - جینا - زیست - زیسته است - زیسته بود - خواهد زیست - زید - می زید

زی - مزی - نوع دوم آنکه سین مذکور در صیغه های مذکور ہا بدل شود چون -
کاستن - گھٹنا - کاست - کاسته است - کاسته بود - خواهد کاست - کاهد - می کاهد
کاه - مکاه - خواستن - چاہنا - خواست - خواسته است - خواسته بود - خواهد خواست
خواهد - میخواهد - خواه - مخواه - جستن - کودنا - جست - جسته است - جسته بود - خواهد جست
جهد - می جهد - جه - مجه - رستن - خلاص ہونا - رست - رسته است - رسته بود - خواهد رست
روید - می روید - رو - مرو - نوع سوم آنکه سین مذکور در صیغہائے مذکور بیا بدل شود در
امر و نہی آن گاہی حذف نشود چون - آراستن - آراسته کرنا - آراست - آراسته است
آراسته بود - خواهد آراست - آراید - می آراید - آرا - میارا - پیراستن - آراسته کرنا - پیراست
پیراسته است - پیراسته بود - خواهد پیراست - پیراید - می پیراید - پیرائے - مپیرای - پیرا
نوع چهارم آنکه سین مذکور گاہی بواو و یا بدل شود و گاہے در امر و نہی فقط یا را حذف
کنند - چون جستن - ڈھونڈھنا - جست - جسته است - جسته بود - خواهد جست - جوید
میجوید - جوی - مجوی - جو - مجو - شستن - دھونا - شست - شسته است - شسته بود -
خواهد شست - شوید - می شوید - شوی - مشوی - نوع پنجم آنکه سین مذکور در صیغہائے مذکور بنون
بدل شود - چون شکستن - توڑنا - یا ٹوٹنا - شکست - شکسته است - شکسته بود -
خواهد شکست - شکند - مے شکند - شکن - مشکن - نوع ششم شاذ
برخلاف قیاس کہ بجائے سین مذکور در صیغہائے مذکور گاہی یائے
تحتانی و گاہے فقط نون - می آید - چون - برخاستن - اٹھنا -

برخاست - برخاستہ است - برخاستہ بود - خواہد برخاست برخیزد - می برخیزد برخیز - مبرخیز - پیوستن - وصل کرنا - پیوست - پیوستہ است - پیوستہ بود - خواہد پیوست - پیوندد می پیوندد - پیوند - بپیوند - بستن - باندھنا بست - بستہ است بستہ بود - خواہد بست - بندد - می بندد - بند - مبند نشستن بیٹھنا نشست نشستہ است نشستہ بود - خواہد نشست - نشیند - می نشیند نشین - منشین قسم ششم مصدرے کہ ما قبل علامتش حرف شین باشد وآن بر دو نوع ست نوع اول آنکہ شین مذکور ہیئتہ باسے مذکور بہرا مہملہ بدل شود - چون کاشتن - بونا - کاشت - کاشتہ است - کاشتہ بود خواہد کاشت - کارد - می کارد - کار - مکار - گذاشتن - چھوڑنا - گذاشت گذاشتہ است - گذاشتہ بود - خواہد گذاشت - گذارد - می گذارد گذار - مگذار - گذشتن - گذرنا - گذشت - گذشتہ است - گذشتہ بود خواہد گذشت - گذرد - می گذرد - گذر - مگذر - انباشتن - بھرنا - انباشت - انباشتہ است - انباشتہ بود - خواہد انباشت - انبارد - می انبارد - انبار - مینبار - انگاشتن - جاننا - انگاشت - انگاشتہ است انگاشتہ بود - خواہد انگاشت - انگارد - می انگارد - انگار مینگار - نگاشتن - لکھنا - نگاشت - نگاشتہ است - نگاشتہ بود - خواہد نگاشت - نگارد - می نگارد - نگار - منگار - داشتن - رکھنا - داشت -

داشتہ است - داشتہ بود - خواہد داشت - دارد - مے دارد - دار -
مدار - نوع دوم بر خلاف قیاس کہ شین مذکور در صیغہاے مذکور گاہے
بیا و سین و گاہے براو دال و گاہے بلام و وقتے بزای معجمہ
بدل شود - چون - نوشتن و نبشتن - لکھنا - نوشت - نوشتہ است -
نوشتہ بود - خواہد نوشت - نویسد - مے نویسد - نویس - منویس -
کُشتن - مارنا - یا قتل کرنا - کُشت - کشتہ است - کشتہ بود - خواہد کشت
کُشد - مے کشد - کش - مکش - گشتن - پھرنا - گشت - گشتہ است -
گشتہ بود - خواہد گشت - گردد - می گردد - گرد - مگرد - ہشتن - چھوڑنا -
ہشت - ہشتہ است - ہشتہ بود - خواہد ہشت - ہلد - مے ہلد - ہل -
مہل - افراشتن - بلند کرنا - افراشت - افراشتہ است - افراشتہ بود
خواہد افراشت - افرازد - می افرازد - افراز - میفراز - قسم ہفتم
مصدرے کہ ماقبل علامتش حرف فا باشد و آن پنج نوع است اول
آنکہ فاے مذکور در صیغہ ہاے مذکور ببا بدل شود - چون - کوفتن کوٹنا -
کوفت - کوفتہ است - کوفتہ بود - خواہد کوفت - کوبد - مے کوبد - کوب -
مکوب - یافتن - پانا - یافت - یافتہ است - یافتہ بود - خواہد یافت
یابد - مے یابد - یاب - میاب - شتافتن - دوڑنا - شتافت -
شتافتہ است - شتافتہ بود - خواہد شتافت - شتابد - مے شتابد -

شتاب - مشتاب - رُفتن - جھوڑنا یا جھاڑنا - رُفت - رفتہ است - رفتہ بود - خواہد رفت - روبد - مے روبد - روب - مروب - شِگفتن - تعجب کرنا - شگفت - شگفتہ است - شگفتہ بود - خواہد شگفت - شکیبد - مے شکیبد - شکیب - مشکیب - تافتن - روشن کرنا و گرم کرنا و پیچ دینا - تافت - تافتہ است - تافتہ بود - خواہد تافت - تابد - مے تابد - تاب - متاب - آشفتن - و آشوفتن - پریشان ہونا - آشفت - آشفتہ است - آشفتہ بود - خواہد آشفت - آشوبد - مے آشوبد - آشوب - میاشوب - فریفتن - فریبیدن - عاشق ہونا دھوکا کھانا - فریفت - فریفتہ است - فریفتہ بود - خواہد فریفت - فریبد - مے فریبد - فریب - مفریب

نوع دوم آنکہ فا سے مذکور در صیغہ ہاے مذکور بواو و یا و گاہے فتح بواو بدل شود - چون گفتن - کہنا - گفت - گفتہ است - گفتہ بود - خواہد گفت - گوید - مے گوید - گو - مگو - رُفتن - جانا - رفت - رفتہ است - رفتہ بود - خواہد رفت - رود - مے رود - رو - مرو

نوع سوم آنکہ بعد اسقاط علامت مصدر در صیغہ ہاے مذکور ہیچ تغیر نشود - چون شگافتن - پھاڑنا - شگافت - شگافتہ است - شگافتہ بود - خواہد شگافت - شگافد - مے شگافد - شگاف - مشگاف - شگفتن - کھلنا - شگفت - شگفتہ است - شگفتہ بود - خواہد شگفت

شگفد۔ سے مے شگفد۔ شگف۔ مشگف۔ نوع چہارم برخلاف قیاس
کہ فانذکور درصیغہ ہاے مذکور گاہے بیاو گاہے بیاو رای مہملہ بدل
شود۔ چون خفتن۔ سونا۔ خفت۔ خفتہ است۔ خفتہ بود۔ خواہد خفت۔
خوابد۔ می خوابد۔ خواب۔ مخواب۔ گرفتن۔ پکڑنا۔ گرفت۔ گرفتہ است
گرفتہ بود۔ خواہد گرفت۔ گیرد۔ می گیرد۔ گیر۔ مگیر۔ پذیرفتن۔ قبول کرنا
پذیرفت۔ پذیرفتہ است۔ پذیرفتہ بود۔ خواہد پذیرفت۔ پذیرد۔ می پذیرد
پذیر مپذیر۔ قسم ہشتم مصدرے کہ ماقبل علامتش حرف میم باشد آن گاہ
درصیغہ ہاے مذکور بیا بدل شود و گاہے در امر و نہی ساقط شود و آن بجز
یک مصدر دیگر یافتہ نشد۔ چون۔ آمدن کہ گردان آن سابق گذشت قسم نہم
مصدرے کہ ماقبل علامتش حرف نون باشد و آن بعد اسقاط علامت مصدر
بحال خود ماند و امر حاضر گردد۔ چون۔ آگندن۔ بھرنا۔ آگن۔ فشاندن۔ جھاڑنا
فشان۔ پراگندن۔ پریشان کرنا و متفرق کرنا۔ پراگن۔ خواندن۔ پڑھنا۔ خوان۔
گسلاندن۔ توڑنا۔ گسلان۔ ماندن۔ رہنا۔ مان۔ افگندن۔ ڈالنا۔ افگن۔
ستاندن۔ لینا۔ ستان۔ فگندن۔ گرنا۔ فگن۔ درغلاندن۔ ورغلانا۔ ورغلانیدن
بہکانا۔ ورغلان۔ رہانیدن۔ ورہانیدن۔ چھوڑنا۔ رہان۔ راندن۔ چلانا۔
ران گندن۔ بو کرنا۔ گن۔ نشاندن۔ بٹھلانا۔ نشان۔ افشاندن۔ جھاڑنا۔ افشان
رنجاندن۔ رنجانیدن۔ ناخوش کرنا۔ رنجان۔ قسم دہم مصدرے کہ ماقبل علامتش حرف

واو باشد- آن بر دو نوع ست نوع اول آنکہ واو مذکور در امر حاضر بالف و یا بدل شود
وگاہی یا محذوف ہم میشود- چون- کشودن- کھولنا- کشاے- کشا- آلودن- لگانا- بھرنا ۱۲
آلاے- آلا- آسودن- آرام کرنا- آساے- آسا- نمودن- دکھلانا- نماے-
نما- فرسودن- گھسنا- فرساے- فرسا- ستودن- صفت کرنا- ستاے- ستا-
آزمودن- آزمانا- آزماے- آزما- فرمودن- حکم کرنا- فرماے- فرما- سودن- رگڑنا-
سائیدن گھسنا- ساے- سا- افزودن- زیادہ کرنا- افزاے- افزا- فزودن بڑھنا-
فزاے- فزا- زدودن- صاف کرنا- زداے- زدا- اندودن- لیپنا-
انداے- اندا- پالودن- صاف کرنا- پالاے- پالا- پیمودن- ناپنا- پیماے-
پیما- نوع دوم آنکہ بعد اسقاط علامت مصدر در امر حاضر ہیچ تبدیل نشود- چون-
شدن- ہونا- شو- غنودن- اونگھنا- غنو- درودن- کاٹنا- درو- قسم
یازدہم مصدرے کہ ماقبل علامتش حرف یا باشد آن دو نوع ست اول آنکہ
بعد اسقاط علامت مصدر یاے مذکور بیفتد- چون- بریدن- کاٹنا- بر- سنجیدن
تولنا- سنج- پریدن- اڑنا- پر- گردیدن- گھومنا- گرد- دریدن- پھاڑنا-
در- کفیدن- پھٹنا- کف- خریدن- خرید کرنا- خر- پائیدن- ٹھہرنا- پاے-
چریدن- چرنا- چر- تابیدن- چمکنا- تاب- پسندیدن- پسند کرنا- پسند- خائیدن
چابنا- یا چبانا- خا- شائیدن- موتنا- شاش- کاویدن- کھودنا- کاو- بازیدن
کھیلنا- باز- سرائیدن- گانا- سراے- دوشیدن- دوہنا- دوش- اندیشیدن

اندیشہ کرنا - اندیش - نازیدن - نازکرنا - ناز - سگالیدن - اندیشہ کرنا -
سگال - آمرزیدن - بخشنا - آمرز - پکیدن - چوسنا - پک - گزیدن - کاٹنا -
گز - آرامیدن - آرام کرنا - آرام - شپلیدن - سیٹھی بار نا - یا بچوڑنا - شپل -
(یعنی سیکھنا ۱۲)
آغازیدن - شروع کرنا - آغاز - ترکیدن - پھٹنا - ترک - رمیدن - بھاگنا
رم - جوئیدن - ڈھونڈھنا - جو - چمیدن - چلنا - چم - شکیبیدن - صبر کرنا -
شکیب - نگریدن - نگاہ کرنا - نگر - پاشیدن - چھڑکنا - پاش - پوشیدن -
چھپانا - پوش - نالیدن - رونا - نال - بوسیدن - چومنا - بوس -
لافیدن - گپ کرنا - لاف - بخشیدن - بخشنا - بخش - آزاریدن - دکھ دینا -
آزار - نوشیدن - پینا - نوش - زیبیدن - زینت کرنا - زیب - زاریدن -
رونا - زار - زائیدن - جننا - زا - خاریدن - کھجلانا - خار - پرستیدن - پوجنا -
پرست - تابیدن - تڑپنا - تاب - تپیدن - تابی کرنا - تپ - بالیدن - بڑھنا -
(یعنی تپنا ۱۲)
بال - پرسیدن - پوچھنا - پرس - ستیزیدن - لڑنا - ستیز - ترسیدن - ڈرنا -
ترس - کوشیدن - کوشش کرنا - کوش - خمیدن - جھکنا - خم - کشیدن - کھینچنا -
کش - لیسیدن - چاٹنا - لیس - غلطیدن - لوٹنا - غلط - مزیدن - چوسنا - یا چکھنا - فر
رہیدن - خلاص ہونا - رہ - کندیدن - کھودنا - کن - جہیدن - کودنا - جہ - گندیدن -
سڑنا - گند - پیچیدن - لپٹنا - پیچ - شکوہیدن - شکوہ کرنا - شکوہ - خندیدن - ہنسنا - خند - پژوہیدن -
ڈھونڈھنا - پژوہ - چسپیدن - چمٹنا - چسپ - طلبیدن - طلب کرنا - طلب - خسپیدن - سونا -

غسپ - خموشیدن - چپ ہونا - خموش - لغزیدن پھسلنا - لغز - چشیدن چکھنا - چش - شولیدن - متحیر بیٹھنا - شول - جنگیدن - لڑنا - جنگ - شوریدن - شور کرنا - شور - خروشیدن - شور کرنا - خروش - سوزیدن - جلنا - سوز - جوشیدن جوش کرنا - جوش - رسیدن - بھیجنا - رس - خوشیدن - سوکھنا - خوش - پرہیزیدن - پرہیز کرنا - پرہیز - گنجیدن - سمانا - گنج - پناہیدن - پناہ پکڑنا - پناہ - رنجیدن - ناخوش ہونا - رنج - نوع دوم شاذ - چون - دیدن - دیکھنا - بین - گزیدن - قبول کرنا - گزین - چیدن - چننا - چین - آفریدن - پیدا کرنا - آفرین - **خاتمہ** در بیان بعضے قواعد ضروریہ آن چہار قاعدہ است قاعدہ اول بدانکہ از جملہ حروف تہجی ہشت حرف است کہ در فارسے نیاید و آن خاصۂ عرب ست - **بیت**

	با تو گویم تا کدام ست آن حروف یاد گیر ثا و حا و صاد و ضاد و طا و ظا و عین قاف	

و چہار حرف خاصۂ اہل فرس ست کہ در عربی نیامدہ و آن این ست - پ - چ - ژ - گ - قاعدہ دوم بدانکہ ضمائر بر دو قسم ست منفصل - چون - او - وی - و - آن برای واحد غائب ایشان برای جمع غائب - تو برای واحد حاضر شما برای جمع حاضر من برای واحد متکلم - ما برای جمع متکلم - دوم متصل و آن نیز بر دو قسم ست بارز و مستتر بدانکہ در جمیع صیغہ ضمیر مستتر می باشد سوائے پنج صیغہ ماضے کہ دران

ضمیر بارز می آید و ضمیر ہای بارز این ست - ند یعنی نون ساکن با دال موقوف برای جمع غائب - چون - پروردندی - یعنی یای معروف برای واحد حاضر چون - پروری - ید - یعنے یای ساکن با دال موقوف برای جمع حاضر - چون - پروریدم یعنی میم ساکن برای واحد متکلم - چون - پروردم - یم - برای جمع متکلم چون - پروریم - قاعدہ سوم چون در آخر صیغہ ماضی مطلق یای مجہول در آید معنی استمراری حاصل میشود - چون - پروردی - پروردندی - پروردمی - قاعدہ چہارم ہر امر و مضارع کہ ماقبلش الف مد باشد چون بای زائدہ در اول آن در آید الف مذکور بیا بدل شود - چون - آمدن - آنا - آید - بیا - بیاید - آموز - بیاموز - آموزد بیاموزد - بدانکہ بعضے مصدر مقتضب اند یعنی جمیع صیغہ ازان مستعمل نیست بعضی ازان نگاشتہ میشود - چون - سخیدن - تولنا - سنج - سرشتن - گوندھنا - سرشد - برشتن - بھوننا - برشد - نہفتن - چھپانا - نہفد - بایستن - چاہنا - باید - شایستن چاہنا شاید

خاتمہ الطبع

الحمد للہ علی نوالہ والصلوٰۃ والسلام علی خیر خلقہ محمد و آلہ اما بعد این رسالہ مفید مبتدی میزان فارسی بعد تصحیح و توضیح بار سوم بمطبع مجیدی واقع کانپور حاجی شیخ محمد یعقوب صاحب باہتمام محمد عبد المجید عفا عنہ اللہ الاحد در ماہ ربیع الاول سنہ ۱۳۳۱ ہجریہ حلیہ طبع در بر کشید مطبوع طبائع شائقان گردید